

Segesdi Gergő

KIRÁLYVÉDŐ TÖRVÉNY A KIRÁLYNÉLKÜLI KIRÁLYSÁGBAN

Viták a köztársasági eszme propagálásának jogi lehetőségéről az 1920-as évek magyar nemzetgyűlésében

BEVEZETÉS

A köztársasági eszme, és a republikanizmus az 1920-as évek Magyarországon a szabadkirályválasztók és a legitimisták között meghúzódó vitában, mint egy harmadik, ám sokak szerint reálisnak egyáltalán nem tartott alternatíva volt jelen. Kétségtelen, hogy a kérdés nem képviselte a magyar politikai közbeszéd fősodrát, ugyanakkor aktívan foglalkoztatta mind a politikai jobb-, mind pedig a baloldali közvéleményt. Olyan témák keretében öltött ez testet, mint az 1918–19-es események utólagos megítélése, a köztársaságpártiság mint vád kérdése, a magyar nép viszonya az államforma kérdéséhez, a szabadságjogok kérdése, Kossuth Lajos és a '48-asok öröksége, valamint Magyarország megítélése a nemzetközi életben.¹ E témák közé tartozott továbbá a köztársasági eszme, a köztársasági államforma melletti véleménynyilvánítás szabadságának kérdése is. Jelen tanulmány ezzel, vagyis a köztársasági államforma melletti állásfoglalás szabadságának kérdésével, annak törvényi szabályozásával foglalkozik. A vizsgálat tárgyát képezi, hogy ez a szabályozás miként jelent meg a politikai élet fontos színterének számító nemzetgyűlésben, ott milyen kérdésekhez és miként kapcsolódott, valamint milyen érvek és ellenérvek jelentek meg a köztársasági propaganda tiltásával kapcsolatban a '20-as években.

AZ 1913. ÉVI XXXIV TC.

Az 1920-as évek Magyarországon, ahogyan L. Nagy Zsuzsa is rámutatott *Liberális pártmozgalmak 1931–1945* című könyvében² három törvény volt, amely tiltotta a köztársasági

¹ A felsorolt kérdésekre vonatkozólag lásd a szerző további munkáit: Segesdi Gergő: A köztársasági kérdés megjelenése az 1920-as években a magyar politikai jobboldal sajtójában, *KRE-DIt*, IV. évf., 2021/1, <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/segesdi-gergo-a-koztarsasagi-kerdes-a-magyar-politikai-kozbeszedben-1918-es-1928-kozott/> (Letöltés: 2023. április 23.); Segesdi Gergő: A köztársasági kérdés a magyar politikai közbeszédben 1918 és 1928 között, in Juhász Eszter – Segesdi Gergő (szerk.): *Újkor – Új Kor? Kontinuitás és periódusok, ismétlődő történelmi mintázatok és egyedi fordulópontok a társadalom-, gazdaság- és haditörténelem szemszögéből*, KRE-DIt különszám, 2022, <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/segesdi-gergo-a-koztarsasagi-kerdes-a-magyar-politikai-kozbeszedben-1918-es-1928-kozott/> (Letöltés: 2023. április 23.)

² L. Nagy Zsuzsa: *Liberális pártmozgalmak 1931-1945*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986, 34.

gondolatok propagálását: a király megsértéséről és a királyság államformájának megtámadásáról szóló 1913. évi XXXIV. tc.,³ az alkotmányosságról és az államfői hatalom ideiglenes gyakorlásáról szóló 1920. évi I. tc.,⁴ valamint a Habsburg-ház trónfosztását kimondó 1921. évi XLVII. tc.⁵ Jelen tanulmány az említett három fontos törvény közül az elsőre és annak megítélésére fókuszál a magyar politikai életben. Ez volt ugyanis az a törvény, amely a magyar republikánusok részéről a leghevesebb bírálatokat kapta. A törvény szövege a következőt mondja ki:

„2. § Aki a király ellen sértést követ el, vagy a király tényeit sértő módon bírálja, vétség miatt két évig terjedhető fogsággal, a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével és hivatalvesztéssel büntetendő.

Aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt nyomtatvány útján, vagy pedig irat, vagy képes ábrázolat közszemlére tételével, vagy nyilvánosan szóval követi el, vétség miatt három évig terjedhető fogsággal, négyezer koronaig terjedhető pénzbüntetéssel, továbbá a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével és hivatalvesztéssel büntetendő.

3. § Aki a királyság intézményének megszüntetésére irányuló mozgalmat kezdeményez, szervez vagy vezet, vagy ily mozgalomban más módon tevékeny részt vesz, ugyszintén az, aki nyomtatvány útján, vagy pedig irat, vagy képes ábrázolat közszemlére tételével, vagy nyilvánosan szóval a királyság intézménye ellen lázít, vagy a királyság intézményét ugyanily módon politikai célzattal megtámadja, öt évig terjedhető államfogsággal és négyezer koronaig terjedhető pénzbüntetéssel, továbbá a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével és hivatalvesztéssel büntetendő.”⁶

³ 1913. évi XXXIV. törvénycikk a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91300034.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37> (Letöltés: 2023. április 22.)

⁴ 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92000001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> (Letöltés: 2023. április 22.)

⁵ 1921. évi XLVII. törvénycikk IV. Károly Ő Felseje uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100047.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Letöltés: 2023. április 22.)

⁶ 1913: XXXIV. tc.

Miként azt a törvény idézett részletéből is látjuk, annak második paragrafusa foglalkozik a király személyével szemben elkövetett cselekményekkel, míg a harmadik magának a királyság intézménynek a megszüntetésére irányuló mozgalmakkal. A törvény mind a két esetben megengedi fogházbüntetés kiszabását, komoly pénzbüntetés kirovását, valamint a politikai jogok megszüntetését. A király személyének a megsértése esetén mindhárom esetben enyhébb büntetést helyez kilátásba, mind az államforma megváltoztatására tett kísérlet esetében. A fogházbüntetés terjedelme esetén például királysértés esetén három évig terjedő fogházat-, míg az államforma megváltoztatására tett kísérlet esetében akár öt év kiszabását is megengedőnek tartja.

A törvény történeti kontextusa⁷

Az 1913. évi XXXIV. tc. körüli nemzetgyűlési vitáknak a bemutatása előtt fontos a törvény létrejöttének történeti kontextusára is kitérni. Ahogyan meghozatalának dátumán is látszik, ezt a törvényt még a dualista Magyarországon alkották meg, amikor Ferenc József személyében ténylegesen volt királya az országnak. Az 1920-as években ugyanakkor IV. Károly államügyektől való korábbi visszalépése, majd nem sokkal későbbi halála után pedig legfeljebb királyjelöltekről beszélhetünk. A törvény második paragrafusa tehát láthatólag kevésbé fontos a korszak vizsgálatakor. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a Horthy-kori Magyarország ellenzéke, ahogyan azt később látni fogjuk, nem egyszer vádolta azzal a kormányzatot, hogy ezt a törvényt továbbra is a Habsburg-dinasztia védelmére használják.

Az 1910-es évek elején lépett a politika színterére Nagy György és republikánus mozgalma, amely Hódmezővásárhely székhellyel *Magyar Köztársaság* címen előbb 1911-ben politikai lapot, később pedig, 1913-ban, *Országos Köztársasági Párt* néven pártot is alapított. Az alapítás után a párt aktívan részt kívánt venni a politikai életben, azonban nagyon hamar szembe találta magát az akkori államhatalommal.⁸ Ahogyan a köztársasági eszme magyarországi

⁷ Jelen alfejezetnek a Nagy György köztársasági mozgalmával szembeni 1913-as fellépéssel foglalkozó része, részben változatlan formában leadásra került a szerző *'A királykérdés árnyékában, a köztársasági gondolat megjelenése a magyar politikai közbeszédben'* című tanulmányával a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet által szervezett *'Befejezetlen múlt – Eszmetörténeti konferencia a XIX. és XX. század fordulójáról és ami belőle következett'* című konferencia kapcsán készülő tanulmánykötetében.

⁸ A témára vonatkozólag bővebben lásd: Beke György: *Egy elcsitíthatatlan magyar republikánus Nagy György életregénye*, Budapest, KÖZDOK, 1998; Bónis György: *Nagy György és az 1914 előtti köztársasági mozgalom, Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 26.*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962; Horváth András: *„A reszpublika álmodója” (Nagy György harca a független magyar köztársaságért)*, Budapest, A Bethlen Gábor Alapítvány által kiírt pályázatra készült pályamű, 1992; Horváth András: A „Magyar Köztársaság” és Nagy György republikánus mozgalma, *Tiszatáj*, XLV. évf., 1991/10, 57–69.; Kruzslicz István Gábor: A köztársasági

történetével foglalkozó Pölöskei Ferenc is írta, Nagy György egy olyan történelmi korszakban tűzte zászlajára a köztársasági államforma hirdetését, amikor az minden más hazai politikai párt vagy irányzat programjából hiányzott.⁹ Azt, hogy a Nagy vezette köztársaságiak gyakorlatilag már az indulás pillanatában retorziókat voltak kénytelenek elviselni remekül bemutatja Ruszoly József egy még 1969-ben megjelent tanulmánya.¹⁰ Ruszoly leírja, hogy a *Magyar Köztársaságban* közzétett programadó írásuk miatt szinte rögtön sajtópert indítottak Nagy György ellen. Ekkor azonban még nem született elmarasztaló ítélet Naggyal szemben. Az igazi fordulat, Ruszoly szerint, a köztársaságiak és a hatalom viszonyában 1913. április 14-e után érkezett el. A köztársaságiak ugyanis erre a napra Makóra egy nagygyűlést terveztek összehívni, amelyet az államhatalom betiltott és ennek folyományaként mondta ki végül a szegedi királyi ügyészség azokat az elveket, amelyek *a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról* szóló 1913. évi XXXIV. tc. alapjául szolgáltak.¹¹ Abban, hogy ezt a törvényt Nagy György és mozgalma ellen alkották meg egyetértés mutatkozik a Nagy György személyével foglalkozó történetírók között. Többen idézik Andrássy Gyula szavait, aki a törvényt egyszerűen „lex Nagy Gyurkának” nevezte.¹² Bónis György, szintén a témával foglalkozó írásában kiemeli, hogy ez a törvény rendkívül gyorsan ment át az akkori törvényhozáson. 1913. július 29-én szentesítette is az uralkodó, augusztus 7-én pedig a kihirdetésre is sor került.¹³ A törvény súlyos büntetést helyezett kilátásba azok számára, akik kiálltak az államforma megváltoztatása mellett. Horváth András a törvénnyel kapcsolatban két nagyon fontos megállapítást tesz. Megemlíti egyrészt, hogy 1912. június 4-én, amikor is a véderőjavaslat kapcsán az ellenzék által alkalmazott obstrukciót Tisza István letörni igyekezett, a Parlament ülésterméből erőszakkal kihurcolt Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt vezére Barabás Béla-elkiáltotta magát: „Éljen a köztársaság!”. Horváth úgy látja, hogy ez volt az a pont, amely ráirányította a figyelmet Nagy György addig csak „kikacagott” köztársasági mozgalmára. Másrészt a párt nem sokkal a betiltása előtt egy megüresedett parlamenti mandátum miatt részt vett egy időköziválasztáson Ferencvárosban, ahol 121 voksot szerzett. Bár a mandátum elnyeréséhez ez kevés volt, Horváth szerint a köztársaságiak számára lélektani

---

Nagy György vásárhelyi éve a sajtó tükrében (1911-1913), in Kőszegi Barta Kálmán (szerk.): *Kései Kuruc*, Békéscsaba, Magyar Téka Erkel Sándor Könyvesház, 2010, 9–23.; Pölöskei Ferenc: *A köztársasági eszme története Magyarországon*, Budapest, Cégér Könyvkiadó, 1994.; Szabad György: Nagy György, a leghívebb republikánus, *Tiszatáj*, XLV. évf., 1991/10, 54–57.; Szabó Miklós: *Az újkonzervativizmus és a jobboldali radikalizmus története*, Budapest, Szabó Miklós örökösei, 2015; Vigh Károly: Károlyi Mihály és Nagy György (Párhuzamos életrajzi vázlat), *Tiszatáj*, XLV. évf., 1991/10, 70–77.

⁹ Pölöskei: *A köztársasági eszme története Magyarországon*, 99.

¹⁰ Ruszoly József: A magyar republikánusok pere Szegeden, *Tiszatáj*, XXIII. évf., 1969/2, 149–150., 154–157.

¹¹ Ruszoly József: A magyar republikánusok pere Szegeden, *Tiszatáj*, XXIII. évf., 1969/2, 149–150., 154–157.

¹² Horváth: „A reszpublika álmodója”, 104–108.; Bónis György: *Nagy György*, 63–71.

¹³ Uo., 63–71.

sikert jelentett. Mindez Tisza István számára azt mutatta, hogy a Nagy György-féle köztársasági mozgalom hosszú távon komoly potenciális veszélyforrást jelent.¹⁴

Némileg ironikus, éppen ezért kell beszélni arról, amit Hatos Pál említ az 1913. évi XXXIV. tc.-ről az 1918-as népköztársasággal foglalkozó munkájában. Amikor az 1918. november 16-án kikiáltott Károlyi Mihály vezette népköztársaság elkezdte leépíteni a nemzeti tanácsok jogköreit, megalkotta a népköztársaság védelméről szóló 1919. évi XI. néptörvényt.¹⁵ Ez a törvény Hatos álláspontja szerint szó szerint vette át az 1913. évi XXXIV. tc. egyes fogalommeghatározásait. Ezzel tehát a népköztársaság ugyanúgy a büntetőjog eszközához nyúlt a köztársaság állítólagos védelme érdekében, mint amikor néhány évvel korábban Tisza István igyekezett ellehetetleníteni a köztársasági pártot.¹⁶

A fentebb tárgyaltakból jól érzékelhető, hogy a hatalom milyen módon igyekezett fellépni a magyarországi köztársasági mozgalommal szemben, valamint, hogy milyen veszélyforrást látott abban. Ez a mentalitás az 1920-as években sem változott. Sőt, mondhatni fokozódott is. Nagy György és az ekkor a köztársasági pártban már szintén fontos szerepet játszó Veér Imre ellen az államhatalom ismételten kemény szigorral lépett fel. 1923 márciusában tartották az úgynevezett köztársasági bűnpert, amelynek során a budapesti királyi büntető törvényszék Veér Imrét másfél évi fogházbüntetésre, három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére, valamint húszezer korona pénzbüntetésre ítélte.¹⁷ A per és a szigorú büntetés által keltett sajtóvisszhang remekül érzékelteti, hogy mennyire képezte vitatárgyát a korabeli közvéleményben az a kérdés: lehet-e a '20-as évek Magyarországon köztársasági propagandát folytatni vagy nem.¹⁸

¹⁴ Horváth: „A respublica álmodója”, 98–108.

¹⁵ 1919. évi XI. néptörvény a népköztársasági államforma védelméről, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91900011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> (Letöltés: 2023. május 1.)

¹⁶ Hatos Pál: *Az elátkozott köztársaság Az 1918-as összeomlás és az őszirózsás forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018, 250–251.

¹⁷ Nyári Gusztáv (szerk.): *A köztársaság bűnper aktáiból*, Budapest, „Törekvés”-nyomda, 1923, 2.

¹⁸ Jelen tanulmány fókusza nem az 1923-as köztársasági bűnper és Veér Imre elítélése köré épül. A per, a köztársasági mozgalom, valamint ezzel kapcsolatban az 1913. évi XXXIV. tc. vitás megítélésének érzékeltetése miatt ugyanakkor fontos legalább egy lábjegyzet erejéig szerepeltetni a témával foglalkozó híradások egy részét. A perrel foglalkozó sajtócikkek: Nagy György és Veér Imre pöre, *Világ*, XIV. évf., 1923. március 6., 6.; Dr. Nagy György köztársasági perét csütörtökön tárgyalja a bíróság, *Szózat*, V. évf., 53. szám, 1923. március 7., 6.; A Köztársasági Párt bűnügye, *Uj Nemzedék*, V. évf., 53. szám, 1923. március 7., 6.; Másfél évi államfogházra ítélték Veér Imrét, *Pesti Hírlap*, XLV. évf., 54. szám, 1923. március 8., 5.; A budapesti büntetőtörvényszék ma mondott ítéletet Veér Imre pörében, *Pesti Napló*, LXXIV. évf., 50. szám, 1923. március 8., 5.; Másfél évi fogházra ítélték a köztársasági párt alelnökét, *Új Barázda*, V. évf., 74. szám, 1923. március 8., 2.; A magyar köztársasági pere, *Uj Kelet*, VI. évf., 16. szám, 1923. március 8., 5.; Veér Imrét a köztársasági propagandáért másfél évi államfogházra ítélték, *Az Ujság*, XXI. évf., 54. szám, 1923. március 8., 4.; Veér Imrét köztársasági agitációért másfél évre ítélték, *Nemzeti Ujság*, V. évf., 54. szám, 1923. március 8., 4.; Köztársasági agitációért, másfél évi fogház. * Veér Imre elítélése, *Népszava*, LI. évf., 54. szám, 1923. március 8., 9.; Köztársasági pör a

A 1913. ÉVI XXXIV. TC. MEGJELENÉSE A MAGYAR NEMZETGYŰLÉSben

Az 1913. évi XXXIV. tc. kérdése mind az 1920–1922-es, mind pedig az 1922–1926-os nemzetgyűlésben számos esetben előkerült a korszak- és a köztársasági mozgalom vitás kérdéseivel kapcsolódva. Ezekben a vitákban a törvény némely esetben, mint eszköz és egy továbbra is érvényben lévő meghatározó törvénycikk került elő. Ugyanakkor más esetekben éppen, mint az alkotmányos fejlődés és a szabadságjogok egy előző rendszerből itt maradt akadályként emlegették. A munka forrásbázisát képező nemzetgyűlési jegyzőkönyvekben többségében az utóbbi fordul elő. Mindemellett a törvényt támogató érvek is hangsúlyosan megjelennek. Indokolt tehát, hogyha nem is ugyanakkora terjedelemben, de mind a két érvrendszert önálló alfejezetben tárgyaljuk.

Érvrendszer a törvény ellen

Az 1913. évi XXXIV. tc. megszüntetését követelő képviselők közé tartozott Cserti József¹⁹ a függetlenségi kisgazdapárt képviselője, aki 1922 januárjában a törvény megszüntetését indítványozta. Ebben, amellet, hogy sürgette a kormányzatot, hogy végre helyezze hatályon kívül az 1913. évi XXXIV. tc.-et, azt is javasolta, hogy az államforma alkotmányos megvalósítására irányuló tevékenység ne legyen büntethető.²⁰ Az indítvány benyújtása után pár nappal Cserti újra felszólalt a kérdésben. Elfogadhatatlannak nevezte, hogy a törvény büntetéssel sújtja azt, aki a királysággal ellentétben bármilyen más államformát képviselni mer. Megfogalmazott továbbá még egy indokot a törvény eltörlése mellett. Eszerint, hogyha a

---

büntetőtörvénytől, *Budapesti Hírlap*, XLIII. évf., 54. szám, 1923. március 8., 4.; A köztársasági pör, *Szeged*, IV. évf., 54. szám, 1923. március 8., 3.; Megint politikai pör, *Jövő*, III. évf., 56. szám, 1923. március 8., 1.; Másfélévi államfogházra ítélték Ver Imrét köztársasági agitációért, *Magyarország*, XXX. évf., 54. szám, 1923. március 8., 4.; Másfélévi államfogházra ítélték el Veér Imrét, *8 Órai Ujság*, IX. évf. 54. szám, 1923. március 8., 8.; Nagy György betegsége miatt Veér Imre köztársasági pörét külön tárgyalták, *Az Est*, XIV. évf., 54. szám, 1923. március 8., 3.; Veér Imre dr.-t a bpesti bíróság köztársasági propagandáért másfélévi államfogházra és 20 ezer pénzbüntetésre ítélte, *Dunántúl*, XIII. évf., 55. szám, 1923. március 9., 1.; Másfélévi fogházra ítélték a magyar köztársasági párt vezérét., *Aradi Ujság*, XXII. évf., 54. szám, 1923. március 9., 1.; A magyar köztársasági párt vezetői bíróság előtt, *Brassói Lapok*, XXIX. évf., 54. szám, 1923. március 9., 2.

¹⁹ Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési Almanach 1920–1922 A nemzetgyűlés tagjainak életrajzi adatai*, Budapest, Nyomtatott a Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság kő- és könyvnyomdájában II. Zita királyné-ut 1. szám., 1921, 32.

²⁰ Cserti József 417-es számú indítványa az 1913. évi XXXI. tc. megszüntetésével kapcsolatban, in *Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai. XII. kötet. hiteles kiadás*, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1922, 301.

népakarát valamikor a közeljövőben más államforma mellett akar dönteni, akkor ez ne adhasson okot esetleges összeütközésekre és ne vezethessen a kérdés erőszakos megoldásához.²¹

Egyik visszatérő érve az 1913. évi XXXIV. tc. ellenzőinek, hogy az akkor érvényben lévő törvényeket nem egyforma következetességgel alkalmazzák a szabadkirályválasztókra, és legitimistákra, valamint a köztársaság támogatóira. Szakács Andor a 48-as kispazda-földműves és polgári párt képviselője²² szerint a legitimisták a külföld felé úgy tüntetik fel az országot, minthogyha a trón törvényesen az általuk alkotmányos örökösnek tekintett Ottó főhercege lenne. Szakács erre példaként hozza az 1921. évi XLVII. tc.-et²³, amely kimondta a Habsburg-ház trónfosztását. Ezt követően tette fel a kérdést Szakács, hogyha a trónfosztó törvény nem bír mindenkire kötelező érvénnyel, akkor hogyan várhatja el bárki is, hogy a többi olyan törvény, amely szintén alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozik kötelező érvénnyel bírjon. Ezzel kapcsolatban tért ki Szakács az 1913. évi XXXIV. tc. kérdésére, amely ahogyan fogalmaz a „másik oldalt” szabályozza és tiltja a köztársasági propagandát. Némileg ironikusan mutatott rá, hogyha valaki szabadon megszegheti a trónfosztó törvényben foglaltakat, akkor miért van az, hogy a bíróság másfél évre ítéli azt a politikust vagy újságírókat, aki a köztársasági államforma mellett akar kiállni. Szakács ugyanakkor nem azt tartotta helytelennek, hogy valaki egy törvénynek érvényt akar szerezni, hanem azt, hogy ezek a törvények nem egyformán vannak betartva. Bethlen István Szakácsnak adott válaszában kiemelte, hogy az országban minden olyan propaganda megengedett, amely alkotmányos eszközzel törekszik egy meghozott törvény megváltoztatására. A köztársasági propagandával szemben ugyanakkor azért helyezkedett más álláspontra, mint a Habsburggal, mert az 1913. évi XXXIV. tc. ezt köteleességévé teszi. Annak 3. §-a ugyanis konkrét büntetést szab ki ezzel kapcsolatban. Szakács Bethlen ezen kijelentéseit nem tudta elfogadni. A törvényt ugyanis még 1913-ban hozták és azóta továbbra is érvényben van. Érvényben volt akkor is, amikor Magyarországon olyan kormányok alakultak, amelyek nyíltan és kifejezetten köztársasági alapon álltak. Érvényben volt tehát akkor is, amikor a kormány a magyar állam nevét köztársaságra változtatta. Szakács ugyanakkor fontosnak tartja leszögezni, hogy mindezt nem azért hangoztatta, hogy a köztársaság mellett agitáljon, hanem

²¹ Cserti József felszólalása a nemzetgyűlésben, A nemzetgyűlés 289. ülése 1922. évi január 16-án, hétfőn, Bottlik József elnökle alatt, in *Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenötödik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1922, 109.

²² Lengyel László Dr. – Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési Almanach*, Budapest, Pallas Részvénytársaság nyomdája, 1922, 175–176.

²³ 1921. évi XLVII. törvénycikk IV. Károly Ő Felsege uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100047.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Letöltés: 2023. június 06).

hogya alkotmányjogi kérdésben az egyik törvényt megtartja a kormány, akkor a másikkal miért nem teszi ugyanezt.²⁴

Szakács Andorhoz hasonlóan az ország politikai életében meglévő kettős mércére hívta fel a figyelmet a nemzetgyűlésben Nagy Ernő²⁵ is, a Rassay Párt tagja, amikor kijelentette, hogy az országban Habsburg-propagandát lehet folytatni, köztársaságit azonban nem.²⁶ Nagy végül Csertihez hasonlóan javasolta az 1913. évi XXXIV. tc. eltörlését, szerinte ugyanis sehol a világon nem találni hasonló törvényt. Indoklásában Veér Imre fentebb már említett perére tett utalást.²⁷ Nagy két lehetséges megoldást látott a törvénnyel kapcsolatban. Az egyik az előbb már említett eltörlés, míg a másik a bíróság utasítása annak helyes jogértelmezésére. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy Nagy nem részletezte, hogy mit ért helyes értelmezés alatt. Azt ugyanakkor vérlázítónak nevezte, hogy míg azokat, akik a királyság mellett csinálnak propagandát, dicsérik, addig azokat, akik a köztársaság mellett állnak ki, elítélik.²⁸ Ezt a vitát folytatja Szakács Andor 1923 novemberében, amikor is a magyarországi legitimisták Ottó főherceg születésnapja alkalmából szentmisét tartottak a Szent István Bazilikában. Szakács szerint a szentmisének már a beharangozása is sérelmes volt. Abban ugyanis, mint II. Ottó királyt köszöntik a herceget. Szakács azt el tudja fogadni, hogy valaki Habsburg Ottót tartja a legalkalmasabb jelöltnek a trónra. Érvényben van ugyanakkor a trónfosztó törvény, amelyet bármennyire is kényszer alatt hoztak meg, akkor is tiltja a Habsburg-propagandát. Ezzel kapcsolatban tette fel újfent azt a kérdést, hogy miként lehet az, hogy amíg a Habsburg-propagandát szabadon lehet folytatni, addig a köztársasági propagandát üldözik. Amíg ugyanis Habsburg Ottó nevében szentmisét rendeznek, addig Veér Imrét másfél évi fogházbüntetésre ítélik. Megemlítette továbbá Szakács egy vasutas esetét, aki ellen azért folyik eljárás, mert a királyi ház egyik tagját megsértette. Az eljárást magát abszurdnak nevezi Szakács. Nem

²⁴ Szakács Andor felszólalása a nemzetgyűlésben és Bethlen István arra adott válasza, A nemzetgyűlés 118. ülése 1923. évi április hó 12-én, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenegyedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923, 215–221., 223.

²⁵ Lengyel–Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach*, 128–129.

²⁶ Erre a kijelentésre reagálva említi meg a szintén a Rassay Párt tagjának számító Drozdy Győző, hogy az előbbi ugyanúgy törvény tiltja. A Függetlenségi 48-as és Kossuth Pári Horváth Zoltán ezzel összefüggésben hangoztatta, hogy míg a Habsburg-propaganda kiválthatja a nemzetközi közvélemény negatív reakcióját, addig a köztársasági propaganda esetén aligha lehet erre számítani. A nemzetgyűlés 163. ülése 1923. évi július hó 27-én, pénteken, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Pesthy Pál elnöklete alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenötödik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923, 163.; Lengyel–Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach*, 52–53.

²⁷ Magát Veér Nagy Ernő egy igaz magyarnak, ideális és fennkölt szellemű emberként írja le. A nemzetgyűlés 163. ülése 1923. évi július hó 27-én, pénteken, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Pesthy Pál elnöklete alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenötödik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923, 163.

²⁸ Uo., 163–164.

meglepő, hogy Szakács feltette a kérdést, hogy van-e királyi ház ekkor az országban. Szakács Andor értelmezésében az 1921. évi XLVII. törvény szerint nincsen királyi ház az országban, addig az 1913. évi XXXIV. tc. szerint van. Meglátása szerint, hogyha az 1921. évi törvényt nézzük, akkor megszűnt az a fogalom, amelyet kivételes büntetőjogi védelemben lenne szükséges részesíteni és így értelemszerűen elmarasztaló ítélet sem születhet. Jól látható tehát, hogy Szakács Andor szerint hogyan jelenik meg a kettős mérce a magyar politikai életben. Mindezzel kapcsolatban végül egy interpellációt intézett Bethlen István miniszterelnökhöz, aki az arra adott válaszában hasonlóan érvelt, mint korábban a köztársasági propagandával kapcsolatban. Újra kiemelte, hogy az 1921. évi XLVII. tc.-et mindenkinek be kell tartania.²⁹ Ez azonban nem jelentette azt, hogy azok, akik azt megakarják változtatni ne küzdhetnének alkotmányos eszközökkel ezért. Bethlen szavai érthető módon kiváltották az ellenoldal reakcióit, amely végül élénk vitát generált a nemzetgyűlésben. Rassay Károly,³⁰ valamint Horváth Zoltán rögtön feltette a kérdést, hogy ez akkor igaz-e a köztársasági propagandára is. Bethlen meglátása szerint ebből nem következik az, hogy a köztársaság felállításért is hasonló módon lehetne küzdeni. Ezen állítását Bethlen némileg ellentmondásos érveléssel védte meg. Azt mondta ugyanis, hogy ahhoz joga van a köztársaságpártiaknak, hogy a királyság védelmében hozott törvény alkotmányos megváltoztatására mozgalmat indítsanak, azonban amíg a törvény fennáll, addig azt mindenkinek tiszteletben kell tartania. A kormánynak pedig gondoskodnia kell annak végrehajtásáról.³¹

Az eddig tárgyalt kettős mérce kérdéséhez kapcsolódott a szociáldemokrata Pikler Emil³² képviselő is 1923 végén. Ő azonban ehhez hozzákapcsolta az országnak adandó nemzetközi kölcsönök kérdését is. 1923 végén ugyanis Pikler utalást tett a nemzetgyűlésben arra, hogy az

²⁹ Egy lábjegyzet erejéig itt érdemes beemelnünk Romsics Ignác Bethlen Istvánról és trónfosztó törvény kimondásának körülményeiről megfogalmazott gondolatait. Romsics leírja, hogy az 1921. április 24-i budaörsi csatát követően Bethlen még megpróbált személyesen találkozni az uralkodóval, aki azonban ezt elutasította. Ezt követően a nagyhatalmak, a kisantant és szabad királyválasztók követelése mellett kimondták a nemzetgyűlésben IV. Károly trónfosztását és a Habsburg-ház trónöröklési jogainak megszűnését. Romsics ugyanakkor leírja, hogy Bethlen a trónfosztás után is IV. Károly személyében gondolkodott, mint lehetséges uralkodó. Károly halála után pedig valamelyik Habsburg főhercegben kereste a leendő király személyét. A királykérdés tartós kikapcsolását Romsics tehát inkább külpolitikai szükségszerűségnek látja. Romsics Ignác: *Bethlen István Politikai életrajz*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019, 237–239.

³⁰ A Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt alapítója, a polgári demokrácia híve. Lengyel–Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach*, 153–155.; *Magyar életrajzi lexikon*: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/r-775E4/rassay-karoly-776BC/> (Letöltés: 2023. május 02.)

³¹ Szakács Andor felszólalása a nemzetgyűlésben, A nemzetgyűlés 191. ülése 1923. évi november hó 21-én, szerdán, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Pesthy Pál elnöklete alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenhetedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923, 63–67.

³² Lengyel–Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach*, 143–144.

ilyen kölcsönökhöz fűzött politikai feltételekben valószínűsíthetően a Habsburg-ház kérdése is érintve van. Szerinte hiába történt meg a trónfosztás, azt úgy kezelik a kormányzó körök, mintha az csak „tréfa” lett volna. Az ellentmondást pedig fokozza, hogy továbbra is alkalmazzák a Habsburg-ház védelmére hozott 1913. évi XXXIV. tc.-et. Pikler tovább erősítette a kormányzat által alkalmazott kettősmérce bírálatát. Kiemelte ugyanis, hogy míg Nagy Györgyöt 1913-ban – amikor az országnak ténylegesen királya volt – mindössze három hónapra ítélték el, addig Veér Imrét 1923-ban másfél évre. Mindebből Pikler arra a következtetésre jutott, hogy Ferenc József idejében kisebb bűnnek tekintették a köztársasági propagandát, mint az általa csak „kormányzói királyságnak” nevezett rendszerben.³³ Pikler érvelését támasztja alá a fentebb már ismertetett Veér Imrere kirótt büntetés-súlya. Ehhez csatlakozva mondta Nagy Ernő 1924 elején a nemzetgyűlésben, hogy a törvény segítségével rendkívül erélyesen védik a Habsburgok érdekeit az országban. Az ugyanis, hogy Nagy Györgyre és Veér Imrere ennyire eltérő súlyú ítéletet szabtak ki igazolja, hogy a köztársaságpártiak üldözése a Habsburgok érdekében történik a Horthy-kori Magyarországon. A törvényt magát pedig nem is a királyságot védő, hanem egyszerűen Habsburg-védő törvények titulálja. Ezzel összefüggésben határozati javaslatot nyújtott be annak érdekében, hogy a nemzetgyűlés állapítsa meg, hogy az 1921. évi XLVII. tc. alapján a Habsburg-ház megszűnt Magyarország uralkodóháza lenni. Kikívánta továbbá mondatni, hogy a köztársasági elv, mint politikai program szabadon hirdethető az országban. Mindemellett sürgette, hogy kerüljön benyújtásra olyan törvényjavaslat, amely a „civilizált emberi gondolkodást sértő 1913. XXXIV. tcikknek az eltörlésé[t]” mondja ki.³⁴ A fentebb már említett Horváth Zoltán Pikler után hasonló javaslatot fogalmazott meg. Ő azonban nemcsak a királyvédő törvény ellen szólalt fel ekkor, hanem szót emelt a rendtörvénynek is nevezett 1921. évi III. tc. 7.- és 8. §-a ellen is, amelyek a következőt mondják ki:

³³ A nemzetgyűlés 214. ülése 1923. évi december hó 21-én, pénteken, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Pesthy Pák elnöklété alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizennyolcadik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923, 307.

³⁴ A nemzetgyűlés 218. ülése 1924. évi január 8-án, kedden, Scitovszky Béla és Pesthy Pál elnöklété alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenkilencedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1924, 13–15.

„7. § Aki olyan valótlan tényt állít vagy terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttassék; ha pedig ennek következtében valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttatott, a büntetés életfogytig tartó fegyház.

8. § Aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ily cselekményt követ el, vétség miatt három évig terjedhető fogházzal büntetendő.”³⁵

Horváth meglátása szerint a törvény idézett paragrafusai az 1913. évi XXXIV. tc.-ben foglaltak mellett szintén súlyosan korlátozzák azt, hogy bármilyen alkotmányos ügyért szabadon lehessen küzdeni. Ennek okán, olyan törvényjavaslatot terjesztett a nemzetgyűlés elé, amely egyszerre tartalmazta a rendtörvény fentebb idézett paragrafusainak az eltörlését, valamint a királyvédő törvény hatályon kívül helyezését.³⁶

A törvény kérdése az 1925-ös választójogi reform kapcsán is előkerült. Annak szövege ugyanis rögzítette a választójogból kizárható személyek körét. Ezzel kapcsolatban szólalt fel 1925 júniusában Szakács Andor, aki már azt is visszásnak találta, hogy egy olyan országban ellehet követni felségsértést, amelynek nincsen királya. Szakács kifogásolta, hogy a törvénytervezet, később pedig az elfogadott törvény, kilencedik pontja részben az 1913. évi XXXIV. tc.-re hivatkozva kizárja a választásra jogosultak köréből azokat, akik vétenek a törvény ellen. A kifogásolt pont a következőt mondja ki:

---

³⁵ 1921: III. tc.

³⁶ A nemzetgyűlés 223. ülése 1924. évi január hó 16-án, szerdán, in Uo., 224.

„9. akit elkövetett bűntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:V. tc. = Btk. 126., 127., 130-135. §-ai), az államfő bántalmazása vagy megsértése (Btk. 139. §., 1913:XXXIV. tc. 2. §, 1920:I. t.-c.), hűtlenség (Btk. 142-149. §-ai, 1912:LXIII. tc. 18. §), lázadás (Btk. 152-158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:XL. tc. 2., 4., 7. és 8. §-a), kémkedés (Btk. 455. §), nemkülönben akit a Btk. 172-174. §-ában, az 1912:LXIII. tc. 19. §-ában és az 1913:XXXIV. tc. 3. §-ában meghatározott izgatás, továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. törvénycikkben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztésbüntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, bűntett esetében tíz év alatt;”³⁷

Visszaulva Nagy Györgyre, valamint a törvény történeti kontextusára, Szakács a „Nagy György-féle 1913. évi XXXIV. [tc.-ként]” hivatkozott a királyvédő törvényre. Szerinte ugyanis az akkori államhatalom annyira rettegett Nagy Györgytől és az általa szervezett köztársasági mozgalomtól, hogy egy külön ötszakaszos törvényben igyekeztek ellehetetleníteni Nagy mozgalmát. A választójogi törvénynek pedig ez a szakasza Szakács érvelésében alkalmas arra, hogy a köztársasági mozgalom résztvevőit és híveit a magyar alkotmányos életből egy törvényhivatkozással elmozdítsák. Ahogyan fogalmazott: „Többé Magyarországon politikus, író, vagy publicista nem lehet nem csak választható, de még választó sem, ha szóban, felhívásban, vagy újságcikkben a köztársasági gondolat mellett állást foglalt.”³⁸ Azt pedig Szakács egyenesen irreálisnak tartja, hogy egy Európában egyre általánosabbá váló államforma híveit megfosszák a választójogtól.³⁹

A Szakács Andor által említett jogfosztáshoz kapcsolhatók a pártonkívüli Rainprecht Antal⁴⁰ a nemzetgyűlésben az 1913. évi XXXIV. tc-el kapcsolatban 1925 novemberében elmondott szavai. Rainprecht szerint ugyanis a kormányzat nem csak egyszerűen a politikai jogaitól igyekszik megfosztani a köztársaság híveit, hanem olyan elemi jogoktól is, mint a

³⁷ 1925. évi XXVI. törvénycikk az országgyűlési képviselők választásáról, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92500026.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Letöltés: 2023. április 29.)

³⁸ A nemzetgyűlés 428. ülése 1925. évi június hó 17-én, szerdán, Scitovszky Béla és Zsitvay Tibor elnöklete alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * harmincadik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1925, 325.

³⁹ A nemzetgyűlés 428. ülése 1925. évi június hó 17-én, szerdán, Scitovszky Béla és Zsitvay Tibor elnöklete alatt, in Uo., 428.

⁴⁰ Lengyel–Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach*, 147–149.

szólásszabadság. Állítása szerint ennek „legeklatásabb” példája éppen a királyvédő törvény. Ahogyan fogalmazott: „Ez a törvény véleményem szerint a legnagyobb sértés a nemzet becsülete és jó hírneve ellen, a legnagyobb sértés a parlamentáris elv ellen, a legnagyobb sértés a parlamentben ezt az eszmekört képviselő cirka 40 képviselőnek egyéni, társadalmi és világnézete ellen.”⁴¹ Meglátása szerint ez egy olyan törvény, amely a régi monarchiában egy kompakt 67-es többségének szüleménye, amikor is a teljes kormányrendszernek kellett megvédenie az államformát a parlamentben alig képviselt köztársasági képviselőkkel szemben. Ekkor azonban a helyzet fordítottnak tekinthető. Szakács szerint ugyanis nagyjából 40 olyan képviselő ül a nemzetgyűlésben, aki köztársasági álláspontra helyezkedik. Őket azonban a kormányzat továbbra is elfojtani igyekszik. Rainprecht szavait idézve: „[m]a, amikor a Habsburg-uralom megszűnt és a 67-es kormányzás is anakronizmus, merev formulákkal, a jogfolytonosság labilis elveivel fojtanak el egy olyan feltarthatatlan eszmekört, amely még csak veszedelmesnek sem mondható.”⁴² Később így folytatta: „Az 1913: XXXIV. tc. védelme alatt a t. kormány a maga egységpárti házi kertjében egy királyt akar kipalántázni saját magának ahelyett, hogy ezzel a nagy horderejű kérdéssel a nemzet ítélőszéke elé menne.”⁴³ Jól látható, hogy Rainprecht érvelésében a kormányzat elítélése mellett megjelenik az államformáról történő népszavazás fontosságának a hangoztatása is. Ugyanakkor bármennyire is nem értett egyet azzal az állítással, hogy a magyar egy tekintélytisztelő nemzet lenne, aminek ennek okán királyra van szüksége, véleménye szerint az ország ekkor még nem tart ott, hogy az államforma kérdését rendezhesse. Ehhez előtte ugyanis éppen olyan ügyeket lenne szükséges még rendezni, mint az 1913. évi XXXIV. tc. eltörlése. A törvény eltörlésének indoklásában Rainprecht egészen odáig ment, hogy annak további érvényben maradása mellett az ország nem vehet majd részt annak az új Európának a létrehozásában, amely éppen ekkor formálódik a Népszövetségben és Locarnóban.⁴⁴ Az ekkor éppen formálódó locarnói szerződésben ő ugyanis egy olyan víziót látott, amely végül elfog vezetni az Európai-Egyesült Államokhoz. Ez az új Egyesült-Európa véleménye szerint a Népszövetségből kell, hogy kialakuljon. Az ehhez vezető út pedig a köztársaság. Ahhoz pedig, hogy Magyarország részese lehessen mindennek köztársasággá kell válnia. Ehhez pedig mindenekelőtt el kell törölnie az 1913. évi XXXIV. tc.-

⁴¹ A nemzetgyűlés 469. ülése 1925. évi november hó 19-én, csütörtökön, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Zsitvay Tibor elnökleite alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * harminchatodik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1925, 269.

⁴² A nemzetgyűlés 469. ülése 1925. évi november hó 19-én, csütörtökön, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Zsitvay Tibor elnökleite alatt, in Uo., 269.

⁴³ Uo., 275.

⁴⁴ 1925 őszén kötött nemzetközi szerződés, amely nagyban elősegítette Németország beilleszkedését a versailles-i rendszerbe, <https://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index61.html> (Letöltés: 2023. május 02.)

et.⁴⁵ Rainprecht beszédét a következő szinte pátozzsal teli mondattal zárja: „Hiszek Istenben, hiszek a magyar köztársaságban és hiszek az egyesült Európa megvalósulásában.”⁴⁶

A korábban már említett Pikler Emil 1926 júniusában a felsőházi törvény⁴⁷ vitája kapcsán ismételen felszólalt az 1913. évi XXXIV. tc. ellen. A vita során Pikler felemlítette Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök és Ráth Zsigmond bíró esetét. Ráth az *Alkotmány*⁴⁸ című folyóirat 1918. november 19-i számában, Prohászka pedig a *Katolikus Szemle*⁴⁹ 1919 egyik januári számában üdvözölte a köztársaságot. Ezt a két esetet Pikler ellentmondásosnak tartotta. Az említett két személy ugyanis a Horthy-kori közélet aktív szereplője ekkor is. A királyság intézményének megtámadása miatt ugyanakkor nem folyt ellenük eljárás, míg Pikler ellen igen. Ezzel utal a már említett kormányzat által alkalmazott kettős mércére. Magát a törvényt pedig a Habsburg-család védelmére létrehozott eszközként írta le, aminek alkalmazását a budaörsi csata után egyenesen komikumnak tartotta. Az ok ugyanis szerinte, amiért őt vád alá helyezték, míg a fentebb említett Prohászkat és Ráthot nem, az ő köztársasági érzelme. A törvény további alkalmazását a következőképpen jellemezte Pikler: „Az az 1913: XXXIV. tcikk, amely még mindig alkalmaztatik, a legfurcsább jelensége a magyar közéletnek és általában a magyar judikaturának. Sehol a világon el nem hinnék és el sem hiszik, hogy ilyen törvény még életben van, azután, ami történt; és hogy 1918 után valakit ennek a törvénynek alapján vád alá lehessen helyezni, ez a legnagyobb abszurdum.”⁵⁰ Mindez után egy további érdekes megállapítást tett Pikler. Kimondta ugyanis, hogy szerinte ezt a törvényt maga az élet szüntette meg, amikor a királyt megakadályozták a visszatérésben és kiadták az ellenségnek. Az további ellentmondás, hogy továbbra is ugyanaz a kormány van hatalmon, amely ezt megcselekedte és amely most vád alatt tartja őt magát is a köztársasági meggyőződése miatt.⁵¹

⁴⁵ A nemzetgyűlés 469. ülése, 269., 273–281.

⁴⁶ Uo., 281.

⁴⁷ 1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92600022.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Letöltés: 2023. április 29.)

⁴⁸ Politikai jellegű konzervatív katolikus lap, <https://adt.arcanum.com/hu/collection/Alkotmany/#> (Letöltés: 2023. május 02.)

⁴⁹ A Szent István Társulat irodalmi és tudományos folyóirata, <https://adt.arcanum.com/hu/collection/KatolikusSzemle/> (Letöltés: 2023. május 03.)

⁵⁰ A nemzetgyűlés 566. ülése 1926. évi június hó 2-án, szerdán, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Zsitvay tiber elnökle alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * negyvenedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részevnyársulat Könyvnyomdája, 1926, 379.

⁵¹ Uo., 379

Érvrendszer a törvény mellett

Még ha csak röviden is, szükséges tárgyalnunk azokat az érveket, amely az 1920-as évek elején az 1913. évi XXXIV. tc. mellett hangoztak el. Az ellenérvekhez hasonlóan ugyanis ezekkel is igen korán találkozhatunk a nemzetgyűlési megnyilvánulásokban. A Keresztény Nemzeti Egyesülés párti Túri Béla⁵² az 1921. évi III. tc.⁵³ tárgyalásakor a különböző eszmék propagálásának kérdése kapcsán kifejtette, hogy bármely eszme propagálása csakis akkor engedhető meg, hogyha az alkotmányos úton történik. Bármennyire is ütközzenek meg szerinte sokan azon, hogy a kormányzat egy ehhez hasonló törvényjavaslattal állt elő, a szellemisége szerinte újnak egyáltalán nem nevezhető, hiszen már létezik hasonló a királyvédő törvény képében.⁵⁴ Túri ebben a felszólalásban ugyan külön nem mondta ki, hogy a törvényt továbbra is érvényben lévőnek tartja, ugyanakkor szavaiból erre lehet következtetni. Valamivell később azonban ez is nyíltan kimondásra került a keresztény nemzeti párti Tasnádi Kovács József⁵⁵ részéről 1921 márciusában. Nem sokkal korábban történt ugyanis, hogy az akkor még Nagy György által vezetett Országos Köztársasági Párt is ellátogatott Kossuth Lajos sírjához egy közös koszorúzásra, ahol ő és a pártnak akkor már fontos embere Veér Imre köztársaságpárti beszédeket mondtak el. Az, hogy Nagy György és az ott szintén jelenlévő és beszédet tartó Veér Imre miképpen éltette ezen a koszorúzáson a köztársaság eszméjét nem ennek a tanulmánynak a tárgya.⁵⁶ Azt ugyanakkor fontos kiemelni, hogy miként ítélte el mindezt Tasnádi a királyvédő törvényre hivatkozva. Véleménye szerint mindenkinek joga van ugyan kimenni Kossuth Lajos sírjához, azt ugyanakkor elfogadhatatlannak tartotta, hogyha valaki ezt azzal a céllal teszi, hogy köztársasági agitációt folytasson. Ezen állítását pedig az 1913. évi XXXIV. tc.-re való utalással indokolta. Tasnádi szerint az, hogyha valaki a nyilvánosság előtt a köztársaság államformáját élteti nyíltan megsérti a királyság intézményét. Ezzel pedig megsérti a törvény már korábban is említett 3. §-át, amely a királyság intézményét védi.⁵⁷ Az esettel kapcsolatban Tasnádi egy interpellációt is benyújtott a nemzetgyűlésnek, amelyben Tomcsányi Vilmos igazságügyminisztert megkérte az eset tisztázására. Tomcsányi válaszában

⁵² Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach 1920–1922*, 152–153.

⁵³ 1921. évi III. törvénycikk az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100003.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> (Letöltés: 2023. április 22.)

⁵⁴ Túri Béla képviselő felszólalása, A Nemzetgyűlés 163. ülése 1921. évi március hó 11-én pénteken, a Rakovszky István és Kenéz Béla elnöklete alatt, in *Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * nyolcadik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1921, 502.

⁵⁵ Vidor: *Nemzetgyűlési Almanach 1920–1922*, 82.

⁵⁶ Segesdi: *A köztársasági kérdés a magyar politikai közbeszédben*

⁵⁷ Tasnádi Kovács József felszólalása, A Nemzetgyűlés 170. ülése 1921. évi március hó 31-én, hétfőn, Kenéz Béla elnöklete alatt, in *Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * kilencedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1921, 144.

szintén hivatkozott az 1913. évi XXXI. tc.-re. Pontos értesülései az esetről állítása szerint nem voltak, ugyanakkor úgy vélte, hogy a királyvédő törvény világosan rendelkezik arról, hogy az ilyen magatartást büntetni lehet. Ezt a törvényt Tomcsányi szerint, mint minden más magyar törvényt, alkotmányosan hozták meg. Azóta változtatáson nem esett át, tehát továbbra is hatályban van.⁵⁸ Tasnádi később egy újabb interpellációt benyújt a kérdéssel kapcsolatban a belügyminiszternek címezve. A képviselő itt egészen konkrétan kiemelte, hogy az Országos Köztársasági Párt a gyűlések szervezésével és a köztársasági agitáció folytatásával rendre megszegi a törvény 3. §-át.⁵⁹

1923 márciusában Bethlen István, mint a belső propaganda elleni védekezés eszközét említette meg az 1913. évi XXXIV. tc.-et. Kiemelte ugyanis, hogy Magyarország szerinte egy nemzeti királyság. Emellett pedig el van szánva arra, hogy 1918–1919-es események megismétlődését megakadályozza. Állítása szerint egyszerre zajlik egy külső és egy belső propaganda, amely azt célozza, hogy ennek az időszaknak az irányzatait, köztük a köztársaságit is, felélessze. Ennek célja pedig nem más, mint a nemzeti erők diszkreditálása és a konszolidáció művének lehetetlenné tétele. Bethlen úgy fogalmazott, hogy propaganda ellen egyedül propagandával lehet védekezni. Ennek lehet az eszköze az 1921. évi III. tc. 7. és 8. §-a mellett az 1913. évi XXXIV. tc. királyságvédő törvény rendelkezései.⁶⁰ Bethlen érveléséhez lehet kapcsolni Rakovszky Iván belügyminiszter 1924 júniusában elmondott szavait. Rakovszkyt ekkor ugyanis Rassay Károly számonkérte, amiért Nagy Vince, a Kossuth-párt gyűlésén elhangzott beszédét rendőri intézkedéssel félbeszakították. Rassay tagadta, hogy ezen a gyűlésen bárki a köztársaság államformáját éltette volna. Rakovszky azonban a rendőrségi jelentésre hivatkozva hangsúlyozza, hogy a kifogásolt intézkedést „Éljen a köztársaság!” felszólalások elhangzása után hajtották végre. Magát az intézkedést pedig az 1921. évi XLVII. tc. 3. §-a és az 1913. évi XXXIV. tc. 3. §-a hivatkozva indokolta. Utóbbi, mint ahogyan azt korábban láthattuk a királyság intézménye elleni támadást ítéli el, míg előbbi a királyság intézményének a fenntartását indokolja a következőképpen: „3. § A nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és

⁵⁸ Uo., 145.

⁵⁹ Tasnádi Kovács József interpellációja az Országos Köztársasági Párt tevékenységével kapcsolatban, A Nemzetgyűlés 216. ülése 1921. évi június hó 25-én, szombaton, Bottlik József és Kenéz Béla elnöklete alatt, in *Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenegyedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1921, 235.

⁶⁰ Bethlen István felszólalása a nemzetgyűlésben, A nemzetgyűlés 112. ülése 1923. évi március hó 14-én, szerdán, Scitovszky Béla, Huszár Károly és Almásy László elnöklete alatt, in *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923, 472–473.

utasítja a minisztériumot, hogy eziránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.”⁶¹ Rakovszky végül a korábban felsoroltakhoz hasonlóan hangsúlyozta, hogy az 1913. évi XXXIV. tc. ekkor továbbra is változatlanul érvényben van.⁶²

ÖSSZEGZÉS

A fentebb tárgyaltak után leszögezhetjük, hogy az 1913. évi XXXIV. tc. szorosan összekapcsolódott a köztársasági eszme hirdetésének szabadságával az 1920-as évek évek Magyarországon. Míg azok, akik elítélték a köztársasági propagandát, valamint magának a köztársaságnak az intézményét is, egy meghozatala óta töretlenül érvényben lévő törvényként tekintettek erre a törvénycikkre. A törvény alkotmányos voltát nem kérdőjelezik meg, rendelkezéseit pedig világosnak tekintik. Érezhetően másképpen viszonyultak a királyvédő törvényhez azok, akik támogatták a köztársaság eszméjét. Érvelésükben ezen törvény már meghozatalának pillanatában azt a célt szolgálta, hogy ellehetetlenítse a köztársasági eszmék terjedését Magyarországon. Ennek történeti kontextusát láthattuk Nagy György köztársasági mozgalmának tárgyalásakor. A törvény ellenzői elvetették továbbá azt, hogy az 1913. évi XXXIC. tc. továbbra is érvényben lenne. A köztársaság 1918-as kikiáltása és az azóta eltelt események, valamint a Habsburg uralom megszűnése folytán a törvény érvényét veszítette. Láthattuk továbbá, hogy visszatérő elem a törvény ellenzőinél, hogy hangoztatják a kormányzat által alkalmazott kettősmércét. Eszerint ugyanis a legitimista propaganda szabadon folytatható ekkor az országban, míg a köztársasági propaganda folytatásáért szigorú büntetés jár. Gondoljunk itt csak Veér Imre másfél éves fegyház büntetésére. Szintén érdemes kiemelni, hogy az 1913. évi XXXIV. tc. bírálata milyen élesen összekapcsolódik az 1921. évi XLVII. tc.-el, amely a Habsburg-ház trónfosztását mondta ki. Míg a királyvédő törvény esetében épphogy a túlzott szigorral való alkalmazását kifogásolták, addig a trónfosztó törvény esetében éppen ellenkezőleg, annak be nem tartása ellen emeltek rendszeresen szót. Fontos végül kiemelni, hogy az 1913. évi XXXIV. tc. több olyan az 1920-as évek elején fontos kérdés kapcsán került elő, amik a korabeli politikai közvélemény szempontjából kiemelten fontosak voltak, mint például: az 1921. évi III. tc., a választójog kérdése, az országnak adandó nemzetközi kölcsönök és ezzel kapcsolatban Magyarország külföldi megítélése, a nemzet királysághoz való viszonya,

⁶¹ 1921. évi XLVII. tc.

⁶² A nemzetgyűlés 294. ülése 1924. évi június hó 3-án, kedden, Scitovszky Béla és Zsitvay Tibor elnöklete alatt, *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * huszonegyedik kötet hiteles kiadás*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1924, 266.

valamint a felsőházi törvény reformja. Mindezek után nem meglepő, hogy a köztársasági eszme támogatói az alkotmányos fejlődés egy fontos gátját látták az 1913. évi XXXIV. tc.-ben és ezért annak megszüntetéséért küzdöttek.

BIBLIOGRÁFIA

Források

Törvények

1913. évi XXXIV. törvénycikk a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról

1919. évi XI. néptörvény a népköztársasági államforma védelméről

1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

1921. évi III. törvénycikk az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről

1921. évi XLVII. törvénycikk IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről

1925. évi XXVI. törvénycikk az országgyűlési képviselők választásáról

1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról

Nemzetgyűlési almanachok

VIDOR Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési Almanach 1920–1922 A nemzetgyűlés tagjainak életrajzi adatai*, Budapest, Nyomtatott a Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság kö- és könyvnyomdájában II. Zita királyné-ut 1. szám., 1921.

LENGYEL László Dr. – VIDOR Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési Almanach*, Budapest, Pallas Részvénytársaság nyomdája, 1922.

Nemzetgyűlési irományok

Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai. XII. kötet. hiteles kiadás, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1922.

Nemzetgyűlési jegyzőkönyvek

Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * nyolcadik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1921.

Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * kilencedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1921.

Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenegyedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1921.

Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenötödik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1922.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenegyedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenötödik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenhetedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizennyolcadik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1923.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * tizenkilencedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1924.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * huszonegyedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1924.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * harmincadik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1925.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * harminchatodik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1925.

Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója * negyvenedik kötet hiteles kiadás, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 1926.

Szakirodalom

Monográfiák

BÓNIS György: *Nagy György és az 1914 előtti köztársasági mozgalom*, Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 26., Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962.

HATOS Pál: *Az elátkozott köztársaság Az 1918-as összeomlás és az őszirózsás forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HORVÁTH András: „*A respublica álmodója*” (*Nagy György harca a független magyar köztársaságért*), Budapest, A Bethlen Gábor Alapítvány által kiírt pályázatra készült pályamű, 1992.

L. NAGY Zsuzsa: *Liberális pártmozgalmak 1931-1945*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986.

NYÁRI Gusztáv (szerk.): *A köztársaság bünper aktáiból*, Budapest, „Törekvés”-nyomda, 1923.

PÖLÖSKEI Ferenc: *A köztársasági eszme története Magyarországon*, Budapest, Cégér Könyvkiadó, 1994.

ROMSICS Ignác: *Bethlen István Politikai életrajz*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

Tanulmányok

RUSZOLY József: A magyar republikánusok perei Szegeden, *Tiszatáj*, XXIII. évf., 1969/2, 148–157.

Internetes hivatkozások

Magyar életrajzi lexikon: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/r-775E4/rassay-karoly-776BC/>

<https://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index61.html>

<https://adt.arcanum.com/hu/collection/Alkotmany/#>

<https://adt.arcanum.com/hu/collection/KatolikusSzemle/>